

В. Ю. Богданович, І. С. Романченко, І. Ю. Свіда,
А. М. Сиротенко, О. В. Дублян



**МЕТОДОЛОГІЯ КОМПЛЕКСНОГО
ВИКОРИСТАННЯ ВІЙСЬКОВИХ
І НЕВІЙСЬКОВИХ СИЛ ТА ЗАСОБІВ
СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ
ДЛЯ ПРОТИДІЇ СУЧАСНИМ ЗАГРОЗАМ
ВОЄННІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ**

355.4
M54

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ ІВАНА ЧЕРНЯХОВСЬКОГО

МЕТОДОЛОГІЯ
КОМПЛЕКСНОГО ВИКОРИСТАННЯ
ВІЙСЬКОВИХ І НЕВІЙСЬКОВИХ
СИЛ ТА ЗАСОБІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ
І ОБОРОНИ ДЛЯ ПРОТИДІЇ СУЧАСНИМ
ЗАГРОЗАМ ВОЄННІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Монографія



Видання друге, розширене, доповнене



Видання університету
2021

УДК 355.45(477)

Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету оборони України імені Івана Черняховського
(протокол № 3 від 29.03.2021)

Рецензенти: доктор військових наук, старший науковий співробітник
В. С. Комаров;
доктор військових наук, старший науковий співробітник
О. В. Павловський;
доктор наук з державного управління, професор
А. І. Семенченко.

Авторський колектив: д-р техн. наук, проф. *В. Ю. Богданович* (розділи 1, 3, 4, 7, 8); д-р військ. наук, проф. *І. С. Романченко* (розділи 3, 4, 6), д-р військ. наук, проф. *І. Ю. Свида* (розділ 2); д-р військ. наук, ст. дослідник *А. М. Сиротенко* (розділи 2, 3, 4, 5); канд. військ. наук *О. В. Дублян* (розділи 7, 8, 9).

Методологія комплексного використання військових і невійськових сил та засобів сектору безпеки і оборони для протидії сучасним загрозам воєнній безпеці України : монографія ; вид. 2-ге, розширене та доповнене / [В. Ю. Богданович, І. С. Романченко, І. Ю. Свида, А. М. Сиротенко, О. В. Дублян]. – К. : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2021. – 364 с.

ISBN 978-617-7187-50-8

Монографія присвячена розробленню методологічного інструментарію забезпечення воєнної безпеки України в умовах сучасних загроз комплексним, у тому числі асиметричним використанням військових і невійськових сил та засобів сектору безпеки і оборони.

Дослідження проведено з урахуванням кардинальних змін у світовій практиці реалізації національних інтересів.

Для фахівців з національної та воєнної безпеки, науково-педагогічних працівників, аналітиків, політологів та усіх, хто досліджує проблеми забезпечення національної та воєнної безпеки держави.

УДК 355.45(477)

ISBN 978-617-7187-50-8

© Автори вказані на звороті титульного аркуша, 2021
© НУОУ ім. Івана Черняховського, 2021

Перелік умовних скорочень	7
Вступ	9
Частина I	
МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ КОМПЛЕКСНОГО ВИКОРИСТАННЯ ВІЙСЬКОВИХ І НЕВІЙСЬКОВИХ СИЛ ТА ЗАСОБІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ДЛЯ ПРОТИДІЇ СУЧАСНИМ ЗАГРОЗАМ ВОЄННІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ	
Розділ 1. Еволюція безпекового середовища у першій половині ХХІ століття	13
1.1. Аналіз безпекового середовища та його впливу на забезпечення національної безпеки держави	13
1.2. Нові лабіринти безпекового середовища на початку ХХІ століття	26
1.3. Роль та місце воєнної сфери в системі забезпечення національної безпеки	32
<i>Список літератури</i>	38
Розділ 2. Аналіз поглядів провідних держав світу на використання військових і невійськових сил та засобів для реалізації національних інтересів в умовах глобалізації	40
2.1. Трансформація поглядів на шляхи та способи забезпечення воєнної безпеки в умовах глобалізації	40
2.2. Аналіз загроз реалізації національних інтересів та проблем забезпечення достатнього рівня воєнної безпеки України у ХХІ столітті	44
2.3. Особливості довгострокового прогнозування джерел воєнної небезпеки для України на основі глобальних тенденцій розвитку міжнародної обстановки	50
2.4. Аналіз можливостей сектору безпеки і оборони щодо забезпечення воєнної безпеки України	57
2.5. Аналіз можливих напрямів гарантованого забезпечення достатнього рівня воєнної безпеки держави. Постановка наукової проблеми дослідження	65
<i>Список літератури</i>	67
Розділ 3. Концепція комплексного використання військових і невійськових сил та засобів для забезпечення достатнього рівня воєнної безпеки держави	70
3.1. Організаційно-методичні основи безпекового супроводу реалізації національних інтересів	70
3.2. Принципи, цілі, форми й способи інтеграції військових і невійськових сил та засобів деескалації напруженості на різних фазах розвитку конфлікту	74
3.3. Концептуальна модель формування інтегрованого потенціалу нейтралізації загроз воєнній безпеці держави	80

3.4. Методичні підходи до формування експертно-значущих сценаріїв та завдань силам сектору безпеки і оборони щодо нейтралізації загроз воєнній безпеці держави	86
3.5. Базові засади оцінювання результативності забезпечення достатнього рівня воєнної безпеки держави	92
3.6. Методологія побудови, використання й адаптації воєнно-політичної моделі держави до загроз воєнного характеру	95
3.7. Науково-методичний апарат оцінювання і прогнозування рівня воєнної небезпеки та обґрунтування шляхів його деескалації	106
<i>Список літератури</i>	126
Розділ 4. Методологічний апарат деескалації загроз воєнній безпеці з комплексним використанням військових і невійськових сил та засобів	129
4.1. Формалізація задачі деескалації загроз воєнній безпеці та формування системи показників оцінювання ефективності комплексного використання військових і невійськових сил та засобів	129
4.2. Метод та комплексна модель адаптивного управління інтегрованим потенціалом протидії виявлених (прогнозованих) загрозі для забезпечення визначеного рівня воєнної безпеки держави	135
4.3. Методика адаптивного управління інтегрованим потенціалом протидії загрозам воєнного характеру для забезпечення визначеного рівня воєнної безпеки держави	146
4.4. Метод формування групи суб'єктів сектору безпеки і оборони для комплексної протидії виявлених (прогнозованих) загрозі	153
4.5. Методика формування групи суб'єктів сектору безпеки і оборони для комплексної протидії виявлених (прогнозованих) загрозі	158
4.6. Методика проєктування необхідних спроможностей складових інтегрованого потенціалу деескалації загроз на виконавчому рівні	163
4.7. Метод оцінювання ефективності комплексного використання військових та невійськових сил і засобів у системі забезпечення воєнної безпеки України	169
<i>Список літератури</i>	176
Розділ 5. Рекомендації щодо підвищення ефективності протидії загрозам воєнній безпеці держави в умовах ресурсних обмежень	179
5.1. Рекомендації щодо уточнення завдань та удосконалення технологій моніторингу загроз національній та воєнній безпеці України	179
5.2. Рекомендації щодо інтеграції зусиль військових та невійськових суб'єктів сектору безпеки і оборони для нейтралізації загроз воєнного характеру	188
5.3. Рекомендації щодо автоматизації та інформаційно-аналітичного забезпечення управління інтегрованим потенціалом протидії загрозам воєнного характеру для забезпечення визначеного рівня воєнної безпеки держави	197
5.4. Рекомендації щодо створення баз даних невійськових заходів, що можуть використовуватися для формування інтегрованого потенціалу деескалації загроз на різних фазах розвитку конфлікту	202
<i>Список літератури</i>	208

Частина II

МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ АСИМЕТРИЧНОГО РЕАГУВАННЯ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ НА ЗАГРОЗИ ВОЄННІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Розділ 6. Аналіз поглядів військового керівництва розвинених країн на використання асиметричних дій у збройних конфліктах ХХ–ХХІ століть	213
6.1. Трансформація поглядів, концепцій та способів симетричної та асиметричної протидії загрозам воєнній безпеці держав на початку ХХІ століття.....	213
6.2. Постановка наукової проблеми та часткових завдань дослідження ...	223
<i>Список літератури</i>	225
Розділ 7. Концепція асиметричної протидії ворожій державі для нейтралізації її впливу на визначальні сфери національної безпеки України	228
7.1. Організаційно-методичні основи забезпечення достатнього рівня воєнної безпеки держави з використанням асиметричних дій щодо деескалації окремих загроз воєнного та гібридного характеру	228
7.2. Цілі, форми й способи організації та ведення асиметричних дій, спрямованих на зниження впливу окремих загроз на визначальні сфери життєдіяльності держави	232
7.3. Структурно-логічна послідовність та принципи організації протидії інформаційно-психологічним впливам з боку недружньої держави ...	234
7.4. Узагальнена модель гібридної агресії (війни)	241
7.5. Концептуальна модель ітераційного формування потенціалу асиметричної протидії загрозам воєнній безпеці держави	243
7.6. Концептуальний підхід до формування замислу локальної спеціальної операції асиметричної протидії та визначення часткових завдань суб'єктам, що залучаються до неї	245
7.7. Базові засади оцінювання результативності проведення локальної спеціальної операції асиметричної протидії в інтересах забезпечення достатнього рівня воєнної безпеки держави	250
<i>Список літератури</i>	253
Розділ 8. Методичний апарат обґрунтування потрібного потенціалу асиметричного реагування, суб'єктів та їх необхідних спроможностей для досягнення заданого рівня ефективності асиметричної протидії	255
8.1. Формалізація задачі деескалації загроз воєнній безпеці та синтез системи показників оцінювання ефективності реалізації сформованого потенціалу асиметричної протидії	255
8.2. Методика оцінювання безпекового середовища	265
8.3. Метод та методика обґрунтування управлінського рішення на асиметричне реагування на загрози воєнній безпеці держави	269
8.4. Метод та методика формування групи суб'єктів сил оборони для реалізації замислу операції асиметричної протидії виявлених (прогнозованих) загрозі	275
8.5. Метод та методика оцінювання ефективності асиметричної протидії в інтересах забезпечення достатнього рівня воєнної безпеки держави	284
<i>Список літератури</i>	295

Розділ 9. Рекомендації щодо підвищення ефективності деескалації загроз воєнній безпеці України асиметричними діями сектору безпеки і оборони України	299
9.1. Рекомендації щодо вибору уразливих точок держави-агресора для завдання їй неприйнятної збитку	299
9.2. Рекомендації щодо визначення завдань складовим інтегрованого потенціалу в локальній спеціальній операції асиметричної протидії	308
9.3. Рекомендації щодо автоматизації та інформаційно-аналітичного забезпечення управління інтегрованим потенціалом асиметричної протидії агресивним діям сильнішого у воєнному відношенні противника	318
9.4. Рекомендації щодо удосконалення нормативно-правового забезпечення асиметричного застосування сил оборони в протидії сильнішому у воєнному відношенні противнику	331
<i>Список літератури</i>	<i>340</i>
Висновки	345
Додаток Ефективність деескалації загроз воєнній безпеці з комплексним використанням військових та невійськових сил і засобів (чисельний експеримент)	353

За роки незалежності та просування до демократичного державо-устрою через трансформаційні процеси, які відбуваються в Україні, виникає багато питань до системи забезпечення воєнної безпеки. Міжнародні відносини ускладнилися через світові виклики, пов'язані зі зростанням нестабільності у сировинній, енергетичній, фінансовій, інформаційній, екологічній, демографічній та інших сферах, що призвело до посилення загроз національній безпеці держав. До того ж відбуваються кардинальні зміни у світовій практиці реалізації національних інтересів. Значно зростає роль невійськових засобів у досягненні політичних і стратегічних цілей, які в деяких випадках за своєю ефективністю значно перевершують силу зброї. Акценти у використанні методів реалізації національних інтересів зміщуються у бік широкого застосування політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невійськових заходів, які доповнюються військовими заходами прихованого змісту. До відкритого застосування військової сили, частіше під виглядом миротворчої діяльності та врегулювання спеціально спланованих сценарних кризових ситуацій, переходять лише на окремому етапі, переважно для досягнення або закріплення успіху в конфлікті.

Закономірним результатом хаотизації міжнародної обстановки стає розповсюдження конфліктів на всі сфери управління суспільним життям людей (адміністративно-політичну, соціально-економічну і культурно-світоглядну). Такого роду конфлікти включають як складові різні види боротьби: безпосередньо збройну, політичну, економічну, дипломатичну, інформаційну, кібернетичну тощо. Унаслідок цього відбувається трансформація сучасних конфліктів від лінійної до нелінійної парадигми війни.

В умовах глобалізації й інформаційно-технологічної революції арсенал зброї фізичного ураження противника доповнюється технологіями його символічного знищення, спрямованими на духовні, ціннісно-мотиваційні сфери діяльності людей. Сучасні приклади розв'язання та ведення воєнних (бойових) дій у воєнних конфліктах показує, що на перший план виходять завдання щодо встановлення стратегічного контролю над всіма сферами життєдіяльності країни-мішені за допомогою різних невійськових методів, створення зон політичної, соціальної та економічної нестабільності в окремих регіонах країни противника, у тому числі й анексія частини території шляхом проведення псевдореферендумів.

Реальні загрози суверенітету, територіальній цілісності, політичній та економічній незалежності України, збройний конфлікт на Сході держави, соціально-політична нестабільність всередині країни негативно впливають та постійно перешкоджають розв'язанню нагальних проблем розвитку суспільства і держави. Нехтування потребами стратегічного розвитку

суспільства і держави призводить до посилення загроз національній безпеці та послаблення спроможності держави захищати свої національні інтереси.

Зміщення в несилуову область спектра використовуваних військових та невійськових форм, засобів, методів і технологій дає змогу позбавити протиріччя сторону фактичного суверенітету без захоплення території держави-мішені військовою силою.

В умовах комплексного впливу загроз воєнного та гібридного характеру на національну безпеку України особливого значення набуває проблема завершення формування сектору безпеки і оборони та його подальшого розвитку. Організація у межах цього функціонального об'єднання координованості дій усіх його суб'єктів, ефективне використання їх спроможностей і ресурсів є одним з основних завдань системи забезпечення воєнної безпеки держави.

Вирішенню цього складного завдання, яке для України є новим, перешкоджає відсутність загальноновизнаної теорії воєнної безпеки держави. До цього часу більшість завдань вирішується відомим методом проб та помилок. Існуючі розробки на цю тематику вкрай обмежені, а системних досліджень практично немає.

Відомі методики дають змогу обґрунтовувати завдання лише окремим суб'єктам системи забезпечення воєнної безпеки для умов їх автономних дій, що зумовлено:

- низькою оперативністю та взаємодією під час прийняття рішень між складовими сектору безпеки та оборони;
- відсутністю ефективного механізму розроблення можливих сценаріїв усунення або нейтралізації виявлених загроз;
- надмірною витратою ресурсів, потрібних для нейтралізації загроз і небезпек;
- відсутністю процедур обґрунтування альтернативних варіантів рішень та проведення їх незалежної експертизи;
- постійним ускладненням функціонування системи забезпечення воєнної безпеки в умовах дії різного роду деструктивних факторів і загроз, зокрема загроз гібридного характеру, спеціальних інформаційних операцій тощо.

Зазначені ускладнення створюють протиріччя між виниклими потребами у вирішенні нагальних проблем воєнної безпеки та існуючим науково-методичним апаратом їх досліджень.

Для розв'язання вказаного протиріччя в монографії наданий розроблений науково-методичний апарат комплексного використання військових та невійськових сил і засобів, який сприятиме пошуку та обґрунтуванню ефективних шляхів забезпечення достатнього рівня воєнної безпеки держави в умовах сучасної геополітичної та воєнно-політичної обстановки, сучасних і прогнозованих на найближчу перспективу загроз воєнного та гібридного характеру. Організація протидії таким загрозам потребує удосконалення заходів щодо захисту держави з урахуванням нелінійного характеру сучасних конфліктів, що і визначає актуальність цього наукового дослідження.